

Az urdú [hindí] verselés alapjai

A klasszikus urdú verselés időmértékes, ezért először a szótagokra bontást fogjuk megvizsgálni, utána pedig megnézzük a *ġazal*[†] versformát és a leggyakoribb ritmusokat.

1. Szótagok

Minden szót fel lehet bontani rövid [◡] és hosszú [—] szótagokra úgy, hogy a szó elejétől eltekintve minden szótag csak mássalhangzóval kezdődhet, és nincsen mássalhangzó-torlódás. Jelöljön a *C* betű egy tetszőleges mássalhangzót, a *v* egy rövid magánhangzót, a *V* pedig egy hosszú magánhangzót. Ekkor a lehetséges rövid szótagok: *v*, *Cv*, *C*. A hosszú szótagok: *V*, *vC*, *CV*, *CvC*. Érdemes megjegyezni, hogy a hehezetes hangok egy mássalhangzónak számítanak, ezért pl. a *ghar* egy *CvC* alakú hosszú szótag, és a nazalizáció nem befolyásolja a hosszúságot, pl. a *pahũcā* felbontása *pa-hũ-cā*, *Cv-Cv-CV* alakú [◡◡—].

Magában álló *C* szótag csak akkor jön létre, amikor (i) feloldhatatlan mássalhangzó-torlódás van, pl. a *shabd* felbontása *shab-d*, *CvC-C* [—◡], de a *shabdõ* felbontása *shab-dõ*, *CvC-CV* [— —]; illetve ha (ii) *CVC* után nem jön magánhangzó, pl. a *kām* felbontása *kā-m*, *CV-C* [—◡], a *soctā* felbontása *so-c-tā*, *CV-C-CV* [—◡—], de a *socā* felbontása *so-cā*, *CV-CV* [— —]. Egymás után két *C* szótag nem jön létre, hanem ilyenkor a második elnyelődik, tehát pl. a *gosht* felbontása *go-sh'* *CV-C* [—◡] (nem **CV-C-C*). Szó eleji mássalhangzótorlódást általában felbontanak, pl. *brāhmaṇ* helyett *barhaman* (ld. még 2/6).

2. Költői szabadság

A fenti szabályoktól kisebb-nagyobb mértékben el lehet térni, de nem akárhogyan. Az alábbiak megengedett változtatások (nem teljes a felsorolás):

1. Szó végi hosszú magánhangzók rövidülhetnek, pl. *ko* [◡], *sunā* [◡◡]
2. A nazalizáció és a valódi *n* között van átjárás, pl. *pahũcā* [◡◡—] helyett *pahuncā* [◡— —], *āsmān* [—◡—◡] helyett *āsmā* [—◡—]
3. Egy mássalhangzó és magánhangzó szóhatáron keresztül is összeköthető, pl. *rāt āī* [—◡— —] helyett *rātāī* [— — —]
4. A perzsából átvett *izāfat* (jelzői szerkezetben levő *-e-*) és az “és” jelentésű *-o-* egyaránt számíthat rövid vagy hosszú szótagnak; ezeket mindig rákötik az előző mássalhangzóra (ld. 2/3)
5. Bizonyos szavak rendhagyó ritmussal is értelmezhetőek, pl. a *koī*, *merā* és *terā* első szótagja is rövidülhet [◡◡], a *na* lehet hosszú [◡], az *aur* [—◡] lehet egy szótag is [—] stb.
6. Rövid magánhangzók kieshetnek vagy a pozíciójuk elcsúszhat, de csak úgy, hogy az urdú íráskép ne változzon, pl. *gulistān* [◡— —◡] helyett *gulsitān* [—◡—◡] (vagy *gulsitā* [—◡—])
7. A *h* hang időnként kiesik vagy hehezetként értelmeződik át, pl. *unhẽ* [◡◡]

3. A *ġazal*

Ez a legkedveltebb verstípus. A formai követelmények az alábbiak:

- A versszakok (*sher/bait*) két sorból (*misra'*) állnak, amelyek magukban is élvezhetőek, de együtt lazán kapcsolódva valamilyen adott témát járnak körül
- Minden verssor azonos ritmusképletű (*bahr/wazn*)
- Az első versszak (*matla'*) két sora rímel, és ugyanezt a rímet kell ismételni a további versszakok második sorában
- Az utolsó versszakban (*maqta'*) megjelenik a költői név (*taxallus*)

Amikor az első versszaknak nem rímel mindkét sora, vagy nincs a vers végén *taxallus*, a formája nem *ġazal*, hanem *qit'ā* (“töredék”).

† A ġ a ġ/ḡ hangot, az x pedig a ġ/ḡ hangot jelöli.

